

do roka ode dne, kdy tato smlouva nabude platnosti. Mírové smlouvy však rozšiřují důsledkem zásady národnostní právo opce i na jiné občany. Na jedné straně totiž podle čl. 85. něm. mají Čechoslováci, občané němečtí, právo optovati pro občanství čs., a to, jsou-li usedlí v Německu, neomezeně, jsou-li usedlí jinde v cizině, nenabyli-li ještě jiného státního občanství, není-li právu opce na odpor zákon jejich bydliště, a podvolí-li se předpisům, jež o tom vydá stát čs. Toto právo mohou vykonati rovněž do dvou let. Na druhé straně podle čl. 80. rak. všichni bývalí občané rakouští a uherští, kteří následkem rozkouskování se stali občany státu, od jehož většiny obyvatel se liší rasou a jazykem, (tedy Češi v Rakousku, Němci a Maďaři u nás) mohou do šesti měsíců optovati pro ten ze států na bývalém území R. U., s jehož většinou se rasou a jazykem shodují.

Právo opce přísluší osobám starším 18 let. Opce manželova platí i pro manželku, opce rodičů pro děti mladší 18 let.

Účinkem opce jest, že ten, kdo tohoto práva užil, musí do roka přeseidlit do státu, pro nějž se rozhodl. Může ve státě, jež opouští, podržeti svůj nemovitý majetek, movitý může s sebou beze cla převézt (čl. 85. něm. a 78. rak.)

Podotknouti je, že čl. 4. zvláštní smlouvy mezi čelnými mocnostmi a RCS. poskytuje čs. státní občanství další skupině osob: totiž osobám, jež se na území čs. narodily z rodičů, kteří by byli měli nárok na čs. státní občanství, i když samy v době, kdy mírová smlouva s Rakouskem nabude platnosti, těmto podmínkám nevyhovují. Tyto osoby se však mohou čs. státního občanství do dvou let zříci pouhým prohlášením před příslušným zahraničním úřadem čs. Konečně čl. 6. zmíněné smlouvy dává čs. státní občanství těm osobám, jež se narodily na území čs., nezískaly však rodem jiného státního občanství, tedy na př. nalezcům. (Příště dále.)

Změny v českém státním právu od 19. století.

Bohumil Baxa.

1. Ve století 19. prodělává české státní právo dalekosáhlé změny. Restaurací Leopoldovskou ustáleny byly jakž takž základy státního zřízení na Dědičných Státech; osvícený absolutismus a vy-moženosti teresiánské a josefinské uzavřely tu jakýsi kompromis se stavovskou strukturou, pokud tato přetrvávala reformy předešlých panovníků. Avšak restaurace sama pro obor vnějšího práva státního nemá obzvláštního významu. Ostatně stavové čeští ve svých desi-deriích v tomto směru ani zvláštních požadavků nekladou. Tuto skutečnost bylo by lze si vysvětliti státoprávním radikalismem českých stavů; oni znají jediný stát t. j. český stát a nějaký stát ústřední jest jim naprosto neznám, avšak z tohoto svého radikalismu

vyvozuji pro další své požadavky celkem málo důsledků. Smiřují se v podstatě s výsledky reforem teresiánských a josefínských a ačkoli vycházejí ve svých požadavcích z Obnoveného Zřízení Zemského, ba v mnohém směru jdou i k právnímu stavu předbělohorskému, přece jen ve svých desideriiích důsledni nejsou; nežádají na př. ani restituce české dvorské kanceláře zrušené Marií Teresí v roku 1749.

Po stránce čistě státoprávní nemají tedy desideria českých stavů — a to platí rovnou měrou i o desideriiích stavů moravsko-slezských — valného významu, a totéž lze říci i o reskriptu z 12. září 1791, kterým byl vyřízen druhý hlavní stížný spis desiderii.

2. Státoprávní postavení zemí koruny české počátkem 19. století jest celkem toto: V komplexu království a zemí spojených železem dynastie lotrinské, který úředně slul »Dědičné státy« a jednotného jména neměl, jsou země koruny české samostatným státem, ve kterém král český vykonává nejvyšší moc státní. Svrchovanost koruny české manifestuje se korunovaci krále českého, neboť dle tehdejšího pojetí státoprávního není korunovace leč na panovníka svrchovaného a na zemí nijakým svazkem lenním nestiženou. Korunovací touto manifestuje se však dále celistost a nedílnost všech zemí koruny české, neboť ke korunovaci se dostávají stavové všech zemí českých k holdování králi českému. O státní samostatnosti koruny české se v této době u vídeňského dvora také zcela dobře vědělo. Sama Marie Terezie hájí svrchovanost koruny české »kraft der ihr ursprünglich und eigenthümlich zustehenden Majestäts-Rechte«, rovněž tak i Josef II., který byl přece nepřítelem všech historických práv zemských, i Leopold II. O správném pochopení státoprávního postavení koruny české svědčí pak nad jiné výmluvněji přednesení spojené české a rakouské dvorské kanceláře ze dne 14. června 1804, které samým králem Františkem I. v plném obsahu bylo schváleno. V tomto přednesení se mluví o odlišném státoprávním postavení zemí českých a rakouských a praví se, že země rakouské tvoří část a jeden z krajů říše t. j. římsko-německé, kdežto země české tvoří samostatný stát pod vládou krále českého.

Stát český má svoje příslušníky, kteří jsou zcela jasně odlišováni od příslušníků jiných státních celků: od říše římsko-německé i od zemí rakouských atd. Jsou to jednak plnoprávní občané státní, nadaní právem obyvatelským čili inkolátem, který byl pro všechny země koruny české společný, jednak ostatní »poddaní«, kteří aktivními občany státními nejsou. Stát český má dále svoje zvláštní státní území. Jako není nějakého »všerakouského« občanství státního, není ani nějakého »všerakouského« území státního. Není dále v té době jednotné ústřední moci státní, ani tu není nějakého ústředního státu, jakožto subjektu práv majetkových.

Avšak na druhé straně nelze upříti, že státní samostatnost koruny české není patrna ve správní organizaci. Není nejvyšších ú-

řadů, které by fungovaly jen pro země koruny české, jakým byla do r. 1749 česká dvorská kancelář pro soudnictví a pro správu vnitřní. Naopak jsou v této době jen společné »ústřední«¹ úřady, jichž působnost se vztahuje z části na všechna království a země, spojené pod žezlem rodu lotrinského, Uhry v to čítajíc, z části na země české, rakouské a polské. Ovšem tato skutečnost státní samostatnosti koruny české nemůže nikterak vaditi, jako nevadila státní samostatnosti koruny uherské, která v určitých záležitostech spadala dokonce s vědomím Uhrů pod pravomoc určitých »ústředních«² úřadů.

3. V prvním desetiletí 19. století dostávají se dvě události, samy o sobě nepřilíš významné, které však ve svých důsledcích jeví vliv na české státní právo velmi nepříznivý. Jsou to: přijetí titulu dědičného císaře rakouského a složení koruny císaře římského.

Historie přijetí titulu dědičného císaře rakouského jest celkem jednoduchá. Po skončení t. zv. druhé koaliční vlády proti republice francouzské bylo čím dále tím více patrné, že dnové trvání »svaté«³ říše římské jsou sečtení, a že důsledkem toho hodnost císaře římského, která od 15. století s malou přestávkou za Karla VII. byla nepřetržitě v držení rodu habsburského a (po vymření tohoto v rukách rodu) lotrinského, vezme za své. Souběžně s tím pak přišla zpráva z Francie, že První konsul Bonaparte hodlá ve svém rodě znovuzřídit dědičnou monarchii, a to nikoli, jak původně bylo referováno, hodnost královskou, což dvůr vídeňský vítal s jakýmsi vnitřním uspokojením, neboť pokládal to za konec vlády revoluční a za obnovení pořádku v zemi, nýbrž hodnost císařskou. Tyto dvě skutečnosti znamenaly pro tradiční politiku domu rakouského značnou újmu. Hlava rodu byl by totiž ztratil první pořadí v mezinárodní etiketě, které dosud jako císař římský měl, a byl by dostal nyní pořadí jako král český a uherský, tedy za císařem ruským a nyní i francouzským, a stejné pořadí s králem anglickým, španělským atd. Z toho důvodu bylo u dvora vídeňského zahájeno diplomatické jednání, v prvé řadě s dvorem pařížským toho obsahu, aby hodnost císaře římského učiněna byla v rodině lotrinské dědičnou. Když však Bonaparte energicky to odmítl, zahájeno jednání o eventualitě druhé, zda mocnosti evropské by se nestavěly proti tomu, kdyby císař František II. přijal titul dědičného císaře se zřetelem na své neodvislé státy. Proti tomu Bonaparte, nyní již císař Napoleon, v zásadě nenamítal ničeho, výslovně však připomenul, že novému císaři nemůže přiznati jiné pořadí, než jaké jemu přísluší jako králi uherskému a českému. Ježto pak dvůr vídeňský neustále připomínal, že titul nového císaře bude vzat na státy neodvislé, lenním svazkem nestižené, jednalo se z počátku o titul císaře uherského a českého, a Napoleon již předem k tomu dával své svolení. Teprve v posledním okamžiku přijat byl titul císaře rakouského, jako titul

rodový, neboť pro rod habsburský a (po vyměnění tohoto rod) lotrinský již dávno se ustálilo označení rod rakouský.

4. Titul dědičného císaře rakouského, přijatý patentem z 11. srpna 1804, jest předem titulem nahodilým a z nouze vzatým, neboť původně bylo zamýšleno učiniti hodnost císaře římského dědičnou. Jest dále titulem dynastickým, neboť jest vzat od jména rodu panujícího, nikoli titulem teritoriálním, ježto není vzat od nějaké země. Od Rakouska titul tento vzat býti nemohl, poněvadž tehdy nijakého Rakouska nebylo, a od Rakous nebylo možno, poněvadž Rakousy byly lénem a částí říše římské, a na země lenním svazkem stížené nebylo podle tehdejšího pojetí lze bráti titul královský, neřku-li dokonce císařský. Titul tento jest dále pouze titulem čestným, ježto jím mělo býti zajištěno určité postavení v mezinárodní etiketě, nikoli titulem vládním, poněvadž jím nějaká vyšší státní moc se nezjednávala. Rovněž neměl tento titul nijakého úmyslu ani státoprávního, ani vnitrostátního, a také na ten čas nijakých změn v tomto směru nezaváděl. V pravé své povaze jest pouze rozřešením sporu o pořadí v mezinárodní etiketě. To vše jest také vysloveno v donosti a dědičné hodnosti s nejpřednějšími evropskými mocnáři a mocnostmi přijímá se v nerozdílném držení všech neodvislých království a států titul a hodnost dědičného císaře rakouského jako jméno arcidomu s tím, že všechna království, knížectví a provincie mají i na dále podržeti všechny svoje dosavadní tituly, ústavy, výsady a poměry. Vyhrazuje se sice korunovace na císaře rakouského, avšak současně se nařizuje, že i na dále má zůstati na korunovaci na krále uherského a českého.

Přijetí titulu dědičného císaře rakouského samo o sobě a na ten čas nemělo nijakých nepříznivých účinků na české státní právo a také nijakých změn nezavádělo, leč snad tu, že král český má nyní vyšší čestný titul dědičného císaře. Avšak v zápětí dostavila se druhá událost, která na státoprávní složení tehdejší celkové monarchie má značný vliv, a ve spojení s kterou titul císaře rakouského osvědčuje znamenité a tehdy nezmyslené účinky. Jest to složení koruny císaře římského.

5. Patentem z 6. srpna 1806 složil císař František II. korunu císaře římského a prohlásil svazek říše římské za rozvázána. Po stránce právní není sice sporu o to, že císař František neměl práva prohlásiti svazek říše římské za rozvázána, nýbrž jen právo vzdáti se koruny císaře římského, avšak potomní události daly tomuto o sobě nezákonnému aktu dodatečnou sankci. Ještě týž měsíc byl pak vydán dekret dvorské kanceláře z 21. srpna 1806, ve kterém se prohlašuje říšsko-lenní vlastnost hodnosti kurfirstské a úřadu arcibiskupského, které jsou spojeny s korunou českou, jakož i jakýkoli nexus této koruny s říší římskou, a rovněž ve všech provinciích rakouského kraje jakýkoli svazek s říší za uhaslé.

Obě tyto události — titul dědičného císaře rakouského a slo-

žení koruny císaře římského — měly na další státoprávní vývoj monarchie dalekosáhlý vliv a důsledkem toho na české státní právo nepříznivé účinky.

6. Odpoutáním zemí rakouských od říše římské a uhasnutím jakéhokoli svazku zemí těchto s cizím tělesem státním staví se monarchie rodu rakouského na vlastní základ. Již v notě ministra zahraničních záležitostí na státního a konferenčního ministra hr. Kolovrata z 7. srpna 1806 se praví, že jeho veličenstvo bude nyní moci veškeru svoji pozornost a otcovskou péči nerušeně věnovati zájmům zděděného císařství a blahu svých milovaných národů. Monarchie rodu rakouského vystupuje nyní nemíšena s říší římskou, a u dvora vídeňského jeví se od této doby zřejmá snaha pro tuto samostatnost a jednotu monarchie naléztí také nový státoprávní základ. K tomu cíli bylo použito titulu císaře rakouského. Až do r. 1806 nemá totiž tato monarchie jednotného úředního označení; úředně slula až dosud Dědičné Státy. Rovněž moc společného panovníka nemá jednotného státoprávního základu. Patentem z 11. srpna 1804 dostává se však panovníku nového, jednotného, ovšem je čestného titulu císaře rakouského, a titul tento stal se nyní zevnějším symbolem trvalého státoprávního svazku všech království a zemí ve smyslu pragmatické sankce. A jako nyní společný panovník má jednotné jméno, tak začíná se ujímati funkce, že i monarchie sama jest jednotným státním útvarem, ovládaným jednotnou státní mocí, císařsko-rakouskou. Titulatura zúšobila zde naprostou revoluci ve státoprávních pojmech. Nyní monarchie dostává úřední označení »císařství rakouské« neb »císařský stát rakouský«, a v oficiálních kruzích se na ni pohlíží jako na jednotný státní útvar, v jehož čele jest císař rakouský: státní moc císařsko-rakouská zastihuje a dokonce i absorbuje královskou českou (a královskou uherskou) státní moc.

7. Tím vším vzniká českému státnímu právu značná újma, jak v ohledu mezinárodním, tak i státoprávním. V prvním směru již mír Bratislavský z 26. prosince 1805 zbavuje důsledkem t. zv. purifikace teritorií korunu českou lenní výsosti nad zahraničními lény, a král český přestává býti lenním pánem nad lény, ležícími za hranicemi koruny. Zrušením svazku říše římské vzniká pak další újma. Až do r. 1806 měl král český od dob readmise (1708) jako kurfirst říše římské svého stálého královského českého kurfirstského vyslance na říšském němu v Řezně. Již od míru Vestfálského byla říšským knížatým přiznána celkem práva svrchovaných panovníků, a říše římská bere na sebe ráz spolku států. Proto účastenství krále českého v radě kurfirstů říše římské není na újmu svrchovanosti koruny české, naopak král český za hranicemi vystupuje jako svrchovaný panovník. Na tom prohlášení císařského titulu rakouského nezměnilo ničeho. Rozvázáním svazku říše římské ztrácí však král český svého vyslance na sněmu spolku států říše římské a mizí tím z řady svrchovaných knížat.

Ve směru státoprávním pak vnější i vnitřní konsolidaci monarchie lotrinské a posílením idey jednotné říše rakouské, zatlačuje se vědomí existence státní samostatnosti koruny české (a rovněž i koruny uherské), a státní moc císaře rakouského zastiňuje a absorbuje státní moc krále českého (a uherského).

8. Přes to se v této době i později u dvora vídeňského vědělo zcela dobře, že koruna česká jest státem svrchovaným. Vysvitlo to jasně při jednání o připojení zemí koruny české k Německému Bundu, jehož založení bylo smlouveno článkem VI. pařížského míru z r. 1814 a skutečně čl. 53. vídeňské akty z 8. června 1815. Prohlášením rakouského vyslance v radě spolkové hr. Buola z 6. dubna 1818 přičteny byly k Bundu také země koruny české jako země, které »kdysi náležely k říši německé«. Kalousek (České státní právo) spatřuje v tom jakousi újmu právního postavení koruny české, a Čelakovský (Povšechné české dějiny právní) míní, že tím byl »bezprávně a jednostranně vysloven také jistý názor o bývalém historickém poměru koruny české k říši německé«. Nesdílím tento náhled. Jak z aktů o této záležitosti jde na jevo, neřídilo se přihlášení jednotlivých zemí monarchie k Bundu hlediskem právního příslušenství k bývalé říši římské, nýbrž, jak výslovně v aktech jest uvedeno, pouze politickými a strategickými důvody. Ve Frankfurtě převládalo mínění, že země české nepatřily k říši římské, a jednání o této otázce protáhlo se bezmála plné tři roky. Nerozhodnost u vídeňského dvora ohledně otázky, které země vlastně patřily k říši římské, přestala, když Prusko učinilo monarchii lotrinské návrh, že přihlásí k Bundu své pruské části náleževší k říši římské, jakož i Slezska, Kladsko, Dolní Lužici i svoji část Lužice Horní, když Rakousko přihlásí své země patřivší k říši římské a nad to ještě Čechy, Moravu a svoji část Slezska. Na tento návrh dvůr vídeňský přistoupil a přihlásil k Bundu země koruny české a z Haliče knížectví Osvětimské a Zátorské jakožto »česko-slezská« knížectví. Kníže Metternich pak v obsáhlém přednesení císaři Františkovi o této věci z 5. února 1818 odůvodňoval přihlášení i zemí koruny české k Bundu tím, že německá federace nijak neruší svrchovanosti spolkových členů a že lze to srovnati s hodnotou koruny české, bude-li s jinými korunovanými monarchy členem německé federace.

Na základě toho náš náhled o přihlášení zemí koruny české k Bundu zajisté se změní. Rozhodno na věci jest, nikoli znění přihlášení samotného, nýbrž důvody, proč tak se stalo, i jaký názor byl tehdy u dvora vídeňského o koruně české. Ježto pak Bund byl mezinárodní spolek svrchovaných knížat a dvůr vídeňský byl přesvědčen, že lze to zcela dobře srovnati se svrchovaností koruny české, bude-li členem tohoto spolku, vidíme, že ve Vídni se zcela dobře vědělo, že země koruny české jsou státem svrchovaným. Že ovšem ve vnitrostátní politice rakouské této svrchovanosti koruny české se nešetřilo, vězelo již v povaze a tradiční politice domu rakouské-

ho: o právech koruny české se vždycky velmi dobře vědělo, ale práva ta se uplatňovala, když bylo zle, a jak nejnovější zkušenost svědčí, když bylo již naprosto pozdě . . .

9. Jako se u dvora vídeňského dobře vědělo o svrchovanosti koruny české, tak i práva koruny na venek se vždy rozhodně hájila. Když v letech třicátých stol. 19. byla v Sasku vydána nová ústava platná i pro saskou část Lužice, vláda vídeňská podala protest proti některým článkům této ústavy, kterými se porušovala práva české koruny. vymíněná mírem pražským z r. 1635. Deklarací z 25. května 1845 uzavřenou ezi vládou saskou a rakouskou byla platnost tohoto míru pražského i práva koruny české z něho vyplývající výslovně uznány.

10. Podle výše uvedeného jeví se nám právní stav koruny české před r. 1848 tento:

S hlediska státoprávního jest koruna česká samostatným státem, který na základě konečné úpravy monarchického práva vlastním zákonodárstvím, pragmatickou sankcí, jest v dynastické unii s ostatními královstvími a zeměmi spojenými pod žezlem rodu lotrinského; všechny tyto království a země, korunu českou v to čítajíc, tvoří monarchii lotrinskou, čili podle tehdejšího názvosloví, »císařský stát rakouský«. Tento samostatný stát český tvoří země koruny české: království české, markrabství moravské a vévodství slezské, t. i., jak tehdy se říkalo, česká část Slezska. Ke koruně české patřila tehdy také vévodství Osvětimské a Zátorské; o jich spojení se zeměmi koruny české jednalo se opětovně v první polovici 19. století, a ještě rok před revolucí, notou danou ve Vídni z 5. března 1847 a zaslanou nejvyššímu kancléři hraběti Inzaghymu, urgoval kníže Metternich spojení Osvětimska a Zátorska se Slezskem m. j. z důvodů, že historické právo bude ve svou platnost opětně uvedeno, a že Morava a Slezsko, jež tvořily tehdy jeden správní obvod, budou jaksi přirozeně zaokrouhleny, ale veškero toto jednání nevedlo k nijakému pozitivnímu výsledku. Obě tato vévodství zůstala v jednom správním svazku s Haličí. O státoprávním svazku českých zemí nebylo nikdy, ani úředně, ani soukromě pochybováno. Nejvyšší státní a vládní moc v českém státu vykonává král český, vládce svrchovaný, který důsledkem patentu z 11. srpna 1804 má čestný titul císaře rakouského. Symbol a znak svrchovanosti koruny české jest korunovace na krále českého, již se každému českému vládci při jeho nastoupení dostává; tato korunovace jest patentem, jímž zavádí se titul císaře rakouského, výslovně ponechána v platnosti a pro budoucnost také nařízena. Korunovace na krále českého není však jen symbolem svrchovanosti krále českého, nýbrž i tím, že při korunovaci holdují stavové všech zemí koruny české, podává jasný výraz a doklad státoprávního svazku celé koruny. Stát český má své vlastní monarchické právo, které lze upravit jen českým státním zákonodárstvím, tedy za souhlasu krále i stavů, jakožto zástup-

ců zemí koruny, a jež tvoří část českých základních zákonů státních. Dále má stát český svůj inkolát čili kvalifikované občanství státní; tento inkolát jest společný všem zemím koruny a liší se od inkolátu v ostatních zemích monarchie. Inkolát byl nutnou podmínkou výkonů práv politických v koruně české; uděloval jej král se souhlasu stavů. Právo udílet inkolát jest, jak u dvora vídeňského se výslovně uznávalo, »podstatný následek a effectus juris majestatici Bohemiae«. Na existenci a obsahu inkolátu se nezměnilo ničeho ani zavedením »rakouského státního občanství« všeobecným občanským zákoníkem z r. 1811, neboť inkolát byl založen na ústavách stavovských, a jejich existence se občanský zákoník nedotknul. Moc krále českého jest v této době takřka neobmezena. Avšak není neobmezena potud, že by král se stal absorptivním representantem státní moci české. Králi nepřísluší dispoice nad korunou, země koruny české nejsou rodovým majetkem čili patrimoniem rodu rakouského, jako byly na př. země rakouské čili alpské. Vlastním majitelem koruny české jest národ sám, rod panující představovaný osobou panujícího krále jest pouze dočasným jejím uživatelem. Z toho důvodu stavům, jako zástupcům národa a země, přísluší právo spolurozhodovati o existenci a celitosti koruny; stavové čeští přivolují ke každému odcizení od koruny, a sněm český jest takto strážcem celitosti a nedílnosti koruny české. Toto právo jest zaručeno českým stavům majestátem krále Vladislava II. z r. 1499, kterýžto majestát byl ode všech králů českých i v době pobělohorské zachovávan; a ještě v 19. století, když po válkách napoleonských ve finanční tísní monarchie byly odprodávány »státní« statky, bylo po více než dvacetiletém jednání samým králem Františkem I. rozhodnuto, že tento majestát Vladislavův jest v plné platnosti, a že k odprodeji korunních statků českých jest třeba přivolení stavů českých, kteréž přivolení bylo také dáno. Ze kutečnosti, že národ sám jest vlastním držitelem koruny, plyne, že vymřeli-li panující rod, spadá výhradní dispoice nad korunou výlučně na národ. V tomto případě národ představovaný stavy má právo voliti si nového krále. Toto právo bylo i pragmatickou sankcí stavům kruny české výslovně vyhrazeno.

11. Oproti právnímu stavu politický poměr vytvářil se však poněkud odlišně. Společenství dynastie a práva monarchického, jež důsledkem pragmatické sankce se zde vytvořilo mezi zeměmi koruny české a ostatními královstvími a zeměmi spojenými pod žezlem rodu lotrinského, mělo v zápětí, že vývojem doby začal se tvořiti okruh jistých záležitostí společných všem královstvím a zemím. V prvé řadě to byly záležitosti zahraniční, vojenské a finanční. Společenství těchto záležitostí bylo představováno ještě před pragmatickou sankcí t. zv. ústředními úřady, které však postrádaly jakéhokoliv ústavního základu v jednotlivých skupinách státních, a byly v pravé své podstatě pouze pomocnými orgány společného panovníka, nikoli však také společnými úřady. Avšak posílení moci zeměpan-

ské a oslabení moci stavů, jež v zemích českých a rakouských se dostavuje v první polovici 17. století (převrat bělohorský), v zemích uherských, ovšem nikoli v tak značné míře, koncem téhož století, způsobuje, že tyto t. zv. ústřední úřady nabývají nyní ve správní organizaci monarchie skutečného, byť i nikoli přísně ústavního podkladu, a že z těchto úřadů prvotně poradních staly se řádné úřady opatřené mocí diskreční. Nedostatek ústavního základu jejich byl pak nahrazen mlčenlivým souhlasem stavů, který záležel jednak v tom, že protesty proti nim se strany stavů přestaly, jednak i v tom, že stavové — což platí zejména o stavech uherských — výslovně žádají o zastoupení v nich. Důsledkem toho dochází také k správní centralisaci, jež v zemích českých a rakouských nadchází zrušením samostatných dvorských kanceláří české a rakouské v r. 1749, v zemích uherských, ovšem v míře mnohem menší, od dob Josefa II. Ježto však centralisací byly ve větší míře postiženy země české a rakouské než země uherské, a ježto dále absolutismu se lépe dařilo v oněch zemích než v těchto, ve kterých vliv stavů zachovával a udržoval přec jen jakýsi ústavní režim, vystupuje již od druhé polovice 18. století v ústavní a správní struktuře celkové monarchie, ovšem v obrysech dosud neurčitých, jakýsi dualismus: země koruny uherské staví se tu v jakousi protivu k ostatním zemím monarchie, zvanými také zeměmi neuherskými, neb někdy i německými.

Absolutní panovníci usilují nejen o společenství zájmů mezi jednotlivými královstvími a zeměmi, čímž okruh společných záležitostí se rozšiřuje, nýbrž i o asimilaci zákonodárství. Vydávají se společné zákony pro království a země, což opět platí v první řadě o zemích českých a rakouských a později také polských, čímž dochází jaksi k jednotnému zákonodárství. Ovšem zjev tento s hlediska právníckého není rozhodný. Nejde tu totiž v podstatě o zákony jednotného státu, nýbrž o zákony, které společný panovník vydává mocí své absolutní vlády, jako společné všem královstvím a zemím. Po stránce hmotné jde tu tedy o společné zákony, po stránce formální jest to však odlišné zákonodárství české, rakouské atd., které vykazuje jen jednotný obsah.

12. Takto na jedné straně absolutní moc společného panovníka přispívá značnou měrou k správní centralisaci, na druhé straně však, právníky vzato, existence společného absolutního vladaře nesvědčí ještě nikterak o existenci nějakého jednotného státu rakouského. Lze přece zcela dobře tuto moc společného panovníka rozložit na jednotlivé moci státní a určití, pokud ve výkonu moci tohoto panovníka jde v určitém případě o výkon státní moci české, uherské atd., a to tím spíše, ježto podle patentu z 11. srpna titul císaře rakouského byl pouhým titulem čestným, nikoli také vládním, a není a nebylo zákona, který by byl na tomto právním stavu něčeho byl změnil. Právnem zle tedy říci, že v tomto směru absolutismus před r. 1848 byl státo-

právnímu pojetí českému mnohem příznivější než lžikonstitutionalismus po r. 1848.

13. Rok 1848. znamená největší snad újmu českého státního práva. Přerod monarchie lotrinské ze starého režimu k modernímu, z policejně-absolutistického státu k právně-ústavnímu (byť i ve skutečnosti jen dle jména), nezastihl země koruny české připraveny v tak důležité době a českou politiku náležitě vyspělou pro tak obtížné úkoly. Příliš rychlý spád a spletitost událostí, nejasné vědomí státoprávní a nedostatek určité vyhraněného programu státoprávního a vůdčích politiků českých, zásadní rozpory mezi sněmem českým a moravským způsobily, že r. 1848 se převalil přes nás zanechav nám jako svůj odkaz »českou chartu«, kabinetní list z 8. dubna 1848, který však právě po stránce státoprávní jest dosti nejasný a ostatně dalším vývojem věcí byl v podstatě předstižen.

Opojení ústavní a boj národnostní zastínily u nás snahy státoprávní, a Češi po nezdaru úsilí o ústavodárný sněm český vstupují bez jakéhokoli ohrazení právního na půdu ústavodárného sněmu rakouského, ba historiograf království českého dovede na ústavodárném sněmu kroměřížském podávatí dokonce návrh na přetvoření Rakouska podle skupin národnostních.

Všechny pokusy o státoprávní úpravu monarchie dějí se od r. 1848 pouze s hlediska celostátního, rakouského. V manifestu nastupujícího nového panovníka Františka Josefa z 2. prosince 1848 jest sice nepřímá zmínka o koruně české, neboť obratem, že panovník staví si na základě pragmatické sankce »koruny své říše« na hlavu, lze rozuměti jen koruny českou a uherskou, avšak jinak větou, že panovník vyslovuje pevný úmysl »spojiti všechny země a kmeny monarchie v jeden veliký celek státní«, jest jasně nastíněna směrnice budoucí úpravy státoprávních poměrů monarchie. »Rakousko« po r. 1848 nezná státoprávního postavení koruny české.

14. Již kroměřížský návrh říšské ústavy zná jen jedno nedílné, ústavní dědičné mocnářství, »císařství rakouské«, ve kterém zákonodárnou moc vykonává císař a to v říši spolu se sněmem říšským, v jednotlivých zemích jako »hlava země« spolu se sněmem zemským neb se sjezdem krajským. V celé monarchii jest jen jedna ústřední moc, všechna království a země jsou nyní jen »země císařské říše«, jsou si úplně postaveny na roveň, a jakýkoli státoprávní rozdíl mezi nimi mizí.

Na tomže říšském unitarismu stojí i t. zv. březnová »ústava říšská císařství rakouského«. Ústava tato zná jen »svobodné a samostatné, nerozdílné, nerozlučné ústavní dědičné mocnářství rakouské«, neb také »císařství rakouské«. Jest tu jen jedna státní moc, rakousko-císařská, již zjevného symbolu se dostane korunovací na císaře rakouského. O korunovací na krále českého a uherského není tu již ani zmínky. Jednotlivá království a země jsou pouhými korunními zeměmi, vlastně provinciemi císařství rakouského, jichž postavení vůči říši jest určeno výhradně říšskou ústavou.

Jak podle této ústavy říšské, tak i podle oktrojované zemské ústavy z 30. prosince 1849 má království české totéž státoprávní postavení, jako ostatní země. Jest pouhou korunní zemí a neoddílnou částí rakouského mocnářství. Zastupuje je zemský sněm, který spolu s císařem vykonává právo zákonodárné v záležitostech t. zv. zemských, jež se zároveň vymezují. Není zaručena ani nedílnost, ani celistvost království. O zvláštní státní moci krále českého, jakož i o korunovaci na krále českého se mlčí. Zvláštní státoprávní postavení zemí koruny české tu padá; země tyto v rámci monarchie nejsou ničím jiným než ostatní země »korunní«.

15. Na této zásadě nebylo pak při dalších úpravách státoprávního poměru říše rakouské již měněno ničeho. Říjnový diplom, ač znamenal vítězství konservativně-autonomistické většiny v t. zv. rozmnožené radě říšské, a ač, ovšem v rámci jednoty říše, se stavěl na historická práva království a zemí, nepřinesl v tomto směru nijaké podstatné změny. Unitarism tohoto diplomu byl sice značně oslabován federalismem, který kladl důraz na jednotlivá království a země jako na zvláštní historicko-politické individuality, ale tento federalism byl pouze zemský či provinciální, nikoli také korunní či skupinový. Nepřihlížel totiž k jednotlivým historickým skupinám zemí jako k zvláštnímu státoprávnímu celku, nýbrž ke každé zemi o sobě. Všem zemím se měřilo stejně, byl to pluralism zemí.

Duch říjnového diplomu byl zvrácen ústavou únorovou. Na místo federalismu nastoupil zde centralism, a unitarism diplomu byl již zabarven dualisticky. Začal se tu již v jasnějších obrysech rýsovatí rozdíl státoprávní mezi zeměmi koruny uherské a ostatními zeměmi »neuherskými«.

16. Zemská zřízení, jež pro jednotlivá království a země současně s ústavou únorovou byla vydána, staví tyto země na jakýsi pevnější státoprávní základ. Království a země rakouské monarchie (titul »císařství rakouské« jak z říjnového diplomu, tak i z únorové ústavy mizí, a na místo toho čteme tu »rakouská monarchie«, »všechna království a země«, »naše říše«, neb »souhrn království a zemí«) nejsou již provinciemi jednotného státu rakouského, nýbrž korporacemi rázu veřejnoprávního. Mají své zemské zastupitelstvo, své zemské zákonodárství, jež nyní oproti zákonodárství říšskému se staví na samostatný základ, jsou subjekty práva majetkového, jsou zkrátka t. zv. historicko-politické individuality či státní zlomky.

Podle ústavy únorové a zemského zřízení jest království české a rovněž i markrabství moravské a vévodství slezské jen historicko-politickou individualitou, pouhým státním zlomkem, právě tak jako ostatní království a země monarchie. Zvláštního státoprávního svazku zemí koruny české tu není, a také státní moc krále českého je úplně absorbována státní mocí císaře rakouského.

17. Avšak jest velmi zajímavo, že právě v těchto dobách za-

znamenáváme státní akty, které vykonává král český jako takový, tedy ze státní moci české. Jsou to akty, kterými panovník jako pánující král český propůjčuje léna česká a vystupuje jako svrchovaný lenní pán, vykonáváje lenní výsosť koruny české (lenní list na arcibiskupství olomoucké z 20. listopadu 1853, lenní list na vévodství těšínské z 10. července 1858, revers arc. Albrechta z 5. května 1858, lenní přísaha Jana kn. Lichtenstejna na zděděné statky na Moravě z 26. března 1859). Z této doby máme však další státní akt, kterým se dokumentuje svrchovanost koruny české ve styku mezinárodním. Jest to státní smlouva mezi »Rakouskem« a Bavorskem na úpravu hranic mezi Čechami a Bavorskem z 24. června 1862, čís. 51. ř. z. Ve smlouvě této čteme v člancích 5., 9., 10., 11., 16. atd., že koruna bavorská postupuje určitý dílec území svého s plnou svrchovaností koruně české a naopak zase koruna česká postupuje s plnou svrchovaností jiný dílec svého území koruně bavorské. Koruna česká staví se tu s korunou bavorskou jako úplně rovnocenná. Že koruna bavorská byla tehdy státem svrchovaným, jest na biledni. Z toho však plyne, že i koruna česká jest v r. 1862 v právu mezystátním pokládána za stát svrchovaný, neboť jen ten může s plnou svrchovaností něco postupovati a přijímati, kdo tu svrchovanost také má. Tu mimoděk se vtírá otázka, kde se najednou vzala státní moc krále českého — při aktech lenní výsosti — a kde svrchovanost koruny české — při smlouvě s Bavorskem — když ani říjnový diplom, ani ústava únorová o státní moci krále českého a o svrchovanosti koruny české ničeho nevědí? Odpověď na tuto otázku bude dána níže při reskriptu.

18. Při nové úpravě státoprávních poměrů monarchie po válce prusko-rakouské nebyl na zvláštní státoprávní postavení koruny české nijaký zřetel vzat. Naopak, t. zv. rakousko-uherské vyrovnání znamená novou újmu českého státního práva, neboť co na jedné straně se státní právo koruny uherské slavnostně uznalo, přes české státní právo se prostě přešlo, jakoby ho tu ani nebylo. Znamenala-li ústava únorová jednu centralisaci pro země české, znamená vyrovnání a z něho vyplynuvší dualismus dvojitou centralisaci, neboť země koruny české byly proti historickému právu vtlačeny či vmediatizovány v nový, dosud neexistovavší státní útvar, kterému ani nebylo dáno jméno jednotné, v království a země na říšské radě zastoupené.

Státoprávní a ústavní poměry tohoto nového státního útvaru upravila nyní prosincová ústava, která však na právním rázu jednotlivých království a zemí nezměnila ničeho, ačkoli obor pravomoci zemských sněmů byl oproti únorovce rozšířen.

19. Avšak právě vyrovnání s Uhry a vyplývající z něho nová újma českého státního práva uvedly státoprávní politiku českou na pravou cestu. Prvotní politický program český neobsahoval program státoprávní v plné své ryzosti, totiž na pokladě historického

práva českého. Politika česká vycházela původně z národnostního programu, a ještě v létech šedesátých odpor proti říjnovému diplomu a ústavě únorové nebyl zásadní, jako tomu bylo v Uhrách. Státoprávní program tehdejší nevycházel vlastně od historického práva, nýbrž v podstatě z říjnového diplomu, a z části i z únorovky samé, a odpor proti oběma těmto státním aktům týkal se jen nespravedlivých volebních řádů únorové ústavy. Také Češi šli na říšskou radu se zjevným úmyslem opravit a zdokonalit oktrojovou ústavu, a první právní ohrazení při první volbě do říšské rady z 18. dubna 1861 vychází v podstatě ještě od říjnového diplomu. Avšak vývojem doby vyhraňoval se státoprávní program český a vyvrcholení došáhl v památné deklaraci českých poslanců z 22. srpna 1868.

Deklarace tato jest nejen veledůležitým památkem státoprávního boje českého, nýbrž jeví i určitý vliv na pozdější reskript z 12. září 1871. Deklarace vychází z historického práva českého. Podle ní jest mezi panovníkem, dědičným králem českým, jako představitелеm panujícího rodu, a mezi politickým národem českým právní poměr pro obě strany závazný, který byl založen smlouvou mezi národem českým a mezi Ferdinandem I., a to pokud tohoto se týče, za něho i za jeho potomky. Pragmatickou sankcí tento poměr přešel oboustranným a podmíněným svolením sněmu na rod lotrinský, a byl až do naší doby vždy obnovován korunovační přísahou králů českých a holdovací přísahou zákonných představitelů země. Na základě toho přijal také panovník František Josef korunu českou nejinak než se všemi právy a povinnostmi, jak ji držel jeho předchůdce král Ferdinand V., od kterého on svoje právo odvozuje. Koruna česká nebyla s ostatními zeměmi domu »rakouského« nikdy v reální unii s nějakým státem rakouským, neřku-li cislajtánským, bylať sice s ostatními zeměmi domu habsburského právem dědičné, všem společné dynastie, a na čas trvání této v jedno mocnářství spojena — avšak vždy bez újmy samostatnosti a zvláštní osobnosti své historické a státoprávní; jakož také ani za absolutní vlády nikdy a od nikoho popíráno nebylo, že by království české po vyměření panujícího rodu nemělo práva voliti sobě krále svobodně a neobmezeně, bez ohledu na jiné země domu rakouského a utvořiti tudíž opět stát samostatný; z čehož plyne nezvratně, že spojení zemí koruny české s ostatními zeměmi bylo a jest pouze dynastické, to jest společnou známkou dědičnosti v téže dynastii podmíněné. Z toho důvodu všeliké změny v právním poměru mezi královstvím českým a panovníkem právně a platně jsou možny jen novou úmluvou mezi králem českým a politickým národem českým, správně a spravedlivě zastoupeným. Nijaký sbor mimočeský, krom delegací koruny české nemůže o těchto zemích rozhodovati, aniž jim nějakých závazků ukládati. Právní poměr království českého k jiným zemím říše a k dynastii, vůbec celé právo koruny české lze upravit trvale a pro blaho země i prospěch dynastie bezpečně jedině úmluvou mezi

králem a politicko-historickým národem českým, zastoupeným na základě správném a spravedlivém. Při tom vyslovují čeští poslanci již předem ochotu »shodnouti se s německými krajany svými o instituce takové, kteréž by zabránily všelikému zkracování jedné neb druhé národnosti zemské mocí pouhé většiny«.

Váha této deklarace byla zvýšena tím, že téhož dne ji podali i čeští poslanci na sněmu markrabství moravského a že o dvě léta později i poslanci velkostatkářské kurie na sněmu českém prohlásili, že trvají na deklaraci.

Deklarace stala se odtud politickým i státoprávním kredem všech českých poslanců z koruny české. Ona byla základnou, na které se konaly porady se zástupci vlády vídeňské a s představiteli českého národa, a vliv její se osvědčuje v královském reskriptu z 12. září 1871 a ve fundamentálkách.

20. Královský reskript z 12. září 1871 jest po r. 1848 nejcennějším a za starého režimu také posledním dokumentem českého státního práva. Po převratu má ovšem jen cenu historickou, dosažením státní samostatnosti naší cestu revoluce aktuální jeho význam a cena padly. Na svoji dobu byl jeho význam vskutku značný a lze vším právem tvrditi, že až do převratu nebyl dosud náležitě oceněn.

Význam a váha celého reskriptu spočívá v podstatě v odstavci 4. »Majíce v paměti státoprávní postavení koruny české a jsouce sobě povědomi uznáváme rádi práva tohoto království a jsme hotovi, toto uznání přísahou naší korunovací obnoviti«. Význam tento lze oceniti jen, srovnáme-li tento odstavec s celým státoprávním vývojem, jak celkové monarchie, tak i koruny české od r. 1848. Celý tento vývoj jest, nepřihlížíme-li ke kabinetnímu listu z r. 1848, soustavným popíráním českého státního práva. Bylo řečeno již výše, že všechny pokusy o státoprávní úpravu monarchie dějí se od r. 1848 pouze s hlediska celostátního, rakouského. Státoprávní a ústavní vývoj po roce tomtó nezná českého státního práva, ani českého krále jako představitele státní moci české. Kdo by tedy znal státoprávní a ústavní vývoj monarchie pouze po r. 1848 a kdo by měl za to, že novodobé »Rakousko« spočívá na státoprávních základech, vzniklých po r. 1848, ten právem se bude ptáti, kde vzala se najednou lenní výsost českého krále a české koruny, projevovaná v lenních listech na česká léna, kde se vzala svrchovanost české koruny, dokumentovaná při smlouvě s Bavorskem na úpravu hranic (viz výše), kde se vzalo státoprávní postavení této koruny, kde práva království a korunovace na krále českého? Otázka tato jest tím nalehavější a tím více oprávněna, ježto ústavní listiny po roku 1848 o tom všem nemají nijakého ustanovení a reskript vše to, jako dávno existující, předpokládá.

Odpověď na tyto otázky osvětluje pravý význam reskriptu a to v dvojím směru:

Předem jest jisto, že mluvou reskriptu o státoprávním posta-

vení koruny české a o právech království nelze rozuměti právní postavení království českého na základě únorovky neb prosincovky, a to tím méně, poněvadž tyto ústavní listiny právě tak, jako všechny ústavní listiny rakouské po r. 1848 výrazu česká koruna ani neznají. Tím se může jen míniti a také ve skutečnosti míní státoprávní postavení koruny české na základě celého historického vývoje do r. 1848, tedy české státní právo v plném svém obsahu a rozsahu a na úplném historickém základě.

Z právní skutečnosti, že reskript má v paměti státoprávní postavení koruny české, plyne však tento další důsledek. Poněvadž ústavní listiny a ústavní zákony po r. 1848 nijakého ustanovení o tomto státoprávním postavení nemají, a přece jen podle reskriptu zvláštní státoprávní postavení tu jest, jest jasno, že ústavní listiny a ústavní zákony rakouské po r. 1848 neupravují veškero právo veřejné, že nevyčerpávají zejména právní poměry jednotlivých království a zemí k celkové monarchii, a že tu jest určitá část práva veřejného, která těmito listinami a zákony upravena nebyla a jež v plné platnosti přešla do období po r. 1848. Tato část práva veřejného jest zejména ta, jež spočívá na starších základech právních. To se týká v prvé řadě a takřka výlučně českého státního práva. Jest tedy vším právem tvrditi, že české státní právo novějším zákonodárstvím rakouským nebylo porušeno, že přes novější ústavní zákony a listiny zůstává v platnosti, a že zvláštní státoprávní postavení koruny české trvalo i přes ústavy únorovou a prosincovou, nejen pokud ústavy tyto ničeho neustanovují, nýbrž i dokonce proti jejich ustanovením. Kdyby české státní právo nepodrželo svou platnost i přes tyto ústavy, a naopak jimi bylo bývalo zrušeno, nebyl by mohl reskript míti v paměti státoprávní postavení koruny české, poněvadž ani z únorovky, ani z prosincovky takovéto zvláštní postavení státoprávní neplyne.

Panovníkovo uznání zvláštního státoprávního postavení koruny české není aktem konstitutivním, nýbrž deklaratorním, t. j. uznáním tím se toto státoprávní postavení netvoří. Práva koruny existují již dávno, a uznání panovníkovo znamená tolik, že práva tato vstupují v činnou platnost, a že panovník jest si vědom svých závazků, z nich vyplývajících. Prohlášení panovníkovo, že jest hotov uznání toto korunovační přísahou obnoviti, jest tu jen přirozeným důsledkem uznání. Korunovace zde není pouhým slavnostním aktem bez hlubšího významu právního. Jest to akt znamenitého státoprávního významu, neboť jí se dokumentuje celistvost a nedílnost koruny, jí se manifestuje svrchovanost českého státu, a v oboru ústavním jest to symbol obapolné úmluvy s národem; jí staví se národ do popředí jako vlastní držitel koruny. Korunovace tato má přistoupení k předešlým korunovacím jako nepřetržitý řetěz státoprávních aktů, zobrazujících nepřetržitost státního práva koruny české.

Na oslabení váhy a významu reskriptu bylo za starého režimu

od protivníků českého státního práva tendenčně poukazováno na odstavec 5. reskriptu, kde se praví, že se panovník nemůže vytáhnouti ze závazků vzešlých proň říjnovým diplomem, ústavami únorovou a prosincovou a konečně vyrovnáním uherským z r. 1867. Tvrđilo se, že tím jest váha odstavce 4. značně zeslabena; a celý reskript trátí jaksi na své ceně, když státoprávní postavení koruny jest tu závislé na těchto ústavách a na vyrovnání, které přece české státní právo potírají. Jaké státoprávní postavení koruny české bylo by lze si mysliti, když všechny tyto ústavy a vyrovnání by zůstaly v plné platnosti, proti kterým se přece česká státoprávní politika zásadně obracela? Náhledy ty nejsou správný. Odstavec 5. reskriptu nejen že neruší odstavec 4., nýbrž jej v podstatě ještě zesiluje.

Předem dlužno připomenouti, že odstavec 4. obsahuje tvrzení apodiktické, nepodmíněné. Prohlášení panovníkovo, že má v paměti státoprávní postavení koruny české atd., není vázáno nijakou podmínkou neb výjimkou, nýbrž jest dáno prostě, nepodmínečně. Ostatně míti něco v paměti s nějakou podmínkou neb výjimkou, obsahuje v sobě logicky vnitřní protiklad. Prohlášení, že se nemůže vytáhnouti ze slavných závazků, činí panovník sám za sebe. Avšak ústavy únorová, prosincová i vyrovnání byly přece vydány a měly platiti také pro národ český. Prohlašuje-li tedy panovník, že se nemůže vytáhnouti z těchto závazků, uznává tím, sice nepřímou, ale zcela zřetelně, právní stanovisko české, vyslovené v deklaraci, že národ český nemůže se pokládati za vázána ústavami, vydanými bez jeho souhlasu. To však znamená úplné vítězství právního přesvědčení českého národa. Vnitřní spojitost deklarace a reskriptu jest zde jasna.

Výhrada v odstavci 5. jest však i s hlediska politického celkem bezvýznamna. Zde bylo by lze spatřovati nanejvýš direktivu pro nastávající upravení státoprávního poměru zemí koruny české k celkové monarchii, ovšem direktivu nikoli závaznou. Historická zkušenost ukázala přece, že před vyrovnáním s Uhry panovník byl také již vázán i říjnovým diplomem i únorovou ústavou — bylyť oba tyto akty neodvolatelný se strany panovníka! — a přece jen vyrovnání zvrátilo jak říjnový diplom, tak i únorovou ústavu: panovník se tedy jimi nevázal. Vidíme, jak výhrada v odstavci 5. ztrácí na váze.

21. Reskript inauguroval t. zv. vyrovnání s Čechy. Na podkladě jeho vypracoval sněm český t. zv. články fundamentální. Fundamentálky neupravovaly však státoprávní poměr všech zemí koruny české jako zvláštního státoprávního celku k monarchii, nýbrž jen království českého. Ovšem působnost královského českého dvorského kancléře měla se vztahovati na všechny tři země koruny. Dále neupravovaly fundamentálky právo ústavní, nýbrž jen zevnější právo státní, t. j. státoprávní poměr království k celkové monarchii. Co však ve směru státoprávním a rovněž i ústavním jest ve fundamentálkách opomenuto, jest doplněno v osnově zemského zřízení pro

království české a v osnovách zákona o sjezdu delegátů a zákona o senátu. Podle osnovy zemského zřízení pro království české jest toto zároveň »se zeměmi vtělenými v korunu českou státoprávně samostatný člen říše spojené pod vládou císařské dynastie habsbursko-lotrinské a jako takový, t. j. samostatný člen a mocí své vlastní svrchovanosti není odvislé od nižádného z ostatních království a zemí.« Země koruny české jsou dědičné v mužském i ženském potomstvu této dynastie, a vymřeli-li tato, jest sněmům těchto zemí výslovně zaručena svobodná volba krále. Země koruny české jsou: království české, markrabství moravské, vévodství slezské. Tyto jsou na věčné časy mezi sebou spojeny osobou vždy společného panovníka a závazným příslušenstvím ke koruně, avšak jsou na sobě nezávislé. Vzájemné státoprávní poměry budou upraveny na základě svobodné dohody sněmů sankcí královskou. Vyhrazují se však sněmy generální neb jednání prostředkem deputací a sněmy korunovační. Vláda se vykonává ve všech záležitostech zemských jménem krále. Nejvyšší správa přísluší dvorskému kancléři. Zemské záležitosti nepodléhají usnesení ministerské rady a dvorský kancléř je předkládá přímo králi. Jest zavedena zvláštní příslušnost státní ke koruně české, kteráž jest podmínkou způsobilosti k úřadům zemským.

Zde jest již jasně vysloven státní charakter království českého, resp. koruny české; také výslovně se mluví o vlastní svrchovanosti, ač poměr markrabství a vévodství ke koruně jest upraven poněkud nepřirozeně.

22. Ani fundamentálky, ani osnova zemského zřízení zákonem se nestaly, ačkoli panovník je již předem soukromě schválil. Provedení reskriptu z 12. září 1871 bylo pak novým reskriptem z 30. října téhož roku oddáleno, ve skutečnosti však zmařeno. České státní právo přes jeho výslovné uznání panovníkem vinou téhož panovníka nebylo provedeno, a právní cit českého národa byl v nejvyšší míře uražen.

V září r. 1879 vstoupili konečně zástupcové českého národa na říšskou radu, a tím státoprávní zápas českého národa byl formálně ukončen. Centralisace zemí předlitavských postupuje, byť i zvolna, za to však tím jistěji, a nová úprava znaková v r. 1915 děje se ve znamení přísného dualismu; tu již úředně vystupují »Rakousko« a země »rakouské«. To však bylo také posledním aktem úpravy státoprávních poměrů monarchie. Soustavné otupování a ubíjení právního citu příslušníků monarchie od představitelů dynastie a vlád rakouských musilo konečně přinést ovoce, a v říjnu 1918 rozpadává se celá monarchie, když v právním přesvědčení jejich příslušníků přestala již dávno před tím existovati.

Revolucí ustaven byl samostatný československý stát, a dnem 28. října 1918 začíná nové období českého státního práva. Revoluce znamená přerování dosavadního právního vývoje. Zajisté. Přes to

však historické české státní právo nemá dnes cenu jen historickou, nýbrž v určitých bodech podržuje svoji aktualitu i pro doby příští.

Pojem statků.*)

Karel Engliš.

Statek se definuje obvykle jako prostředek k úkoji lidských potřeb. Navazuje tedy tato definice na pojem potřeby. Pojmem potřeb pak se hospodářská theorie zpravidla nezabývá, označujíc je jako pocity a psychologické stavy, jichž rozbor jest věcí psychologie. Potřeba má pravda svůj citový obsah, a jest potud předmětem psychologie, avšak má též svou formální stránku pro hospodářskou theorii velmi důležitou. Potřebovati — po stránce formální — znamená chtíti něco jako prostředek k nějakému účelu. Chtíti a potřebovati není totéž. Pravím-li, že potřebuji, znamená to vždy, že chci, avšak toto »chci« vyžaduje — má-li znamenati »potřebuji« — nutně doplnku: c o chci a k čemu chci. Nemohu-li takového doplnku říci, mohu říci: »chci«, ale nemohu říci: »potřebuji«. Mohu říci: »Chci býti šťasten«, ale nemohu říci: »Potřebuji býti šťasten«, poněvadž nemohu doplniti, proč a k čemu chci býti šťasten. Formální smysl pojmu potřeby vysvitne, uvážíme-li, že si můžeme mysliti potřeby bez citového obsahu, když tedy potřebu odsubjektivisujeme. Pravím-li, že k stavbě domu jest třeba cihel, vápna atd., pak potřeba staviva v tomto smyslu není žádným psychickým stavem a pocitem, nýbrž vyjadřuje pouze myšlenkový vztah mezi účelem a prostředkem.

Avšak týž myšlenkový vztah jest zde i tenkrát, značí-li potřeba současně psychický stav a pocit, neboť pravím-li, že potřebuji kouření, tedy hledám v kouření prostředek k jisté psychické změně, k příznivé změně svých pocitů. Mezi potřebou staviva v hořejším spojení a potřebou kouření v tomto spojení jest rozdíl pouze v obsahu účelu, vzhledem ke kterému jest stavivo, pokud se týče kouření chtěno jako prostředek. Postulát, účel jest v jednom případě subjektivní (změna citění), v druhém objektivní (postavení domu). Vše, co si představujeme jako chtěné (nebo, co jest vskutku chtěno), jest postulát; každý účel jest tedy též postulátem. Naše postuláty se dle svého obsahu třídí na subjektivní a objektivní. Subjektivním jest každý postulát s citovým obsahem, poněvadž jest objektivně nesdělitelný a nedefinovatelný. Ostatní postuláty, jako objektivně sdělitelné a definovatelné, jsou objektivní.

Potřeba vyjadřuje po stránce formální vždy teleologický vztah mezi prostředkem a účelem. Dle povahy tohoto účelu dostává cha-

*) Srovnej k tomu mé práce: »Nástin národohospodářské noetiky«. Sborník věd právních a státních. 1917, 1918; »Peníze«, Brno 1918; »Konstrukce hospodářských pojmů«, Česká mysl 1919.